

Κριτική Θεατρού

Παράσταση έμπυχωμένη και δεξιότεχνη

«Ο άλχημιστής» του Μπέν Τζόνσον από την «Πειραματική Σκηνή» της «Τέχνης». - Γιορτές «Ανοιχτού Θεάτρου» στο Θέατρο Κήπου.

Ο πρώτος μετά τον Σαίξπηρ Ελισαβετιανός δραματουργός, ο καθιερωτής της αγγλικής ρεαλιστικής κωμωδίας, ο μεγάλος Μπέν Τζόνσον, υπήρξε σχεδόν αυτοδίδακτος. Παραγίος σέ χτίστη, κατάφερε με συνεργάτη την μεγαλοφυΐα του να αυτομορφωθεί σε θαμνό εκπληκτικό, αποκτώντας τεράστια παιδεία, η οποία φανερώθηκε αργότερα στο θεατρικό έργο του.

Οι πρώτες του προσπάθειες να γράψει στα χνάρια της κλασικής ρομαντικής τραγωδίας δεν ευδόκησαν να συγκινήσουν το παλατιανό ακροατήριο της εποχής του, που διψούσε για έργα νέα, με ψυχα-

της Ηρώς Βακαλοπούλου

γωγικό ύφος και βασισμένα σε αλλιώτικες τεχνотροπίες. Ο «Σέγιστος» (1603) και ο «Κατιλίνας» (1611), παρόλο που παίχθηκαν

από θίασο του Σαίξπηρ, άπωθήθηκαν για την καταθλιπτική τους ατμόσφαιρα και τον επίσημο παραδοσιακό στόμφο τους.

Ο Τζόνσον στράφηκε στην εύθυμογραφική κωμωδία κοινωνικών χαρακτήρων και καταστάσεων. Εγράψε έργα με συγκεκριμένη πρόθεση αναζητώντας μία δραματογραφική ταυτότητα αυθεντική. Γνωρίζοντας βαθιά και σέ πλάτος την όψη και το πνεύμα μιάς κοινωνίας που, την έζησε άμεσα, άρχισε να σχεδιάζει κωμικές πλοκές εύφάνταστες και έξυπνες στις όποιες παρωδούσε κωμικοδραματικά τά έλαττώματα και τίς αδυναμίες της σύγχρονης ζωής. Τά μεγάλα έργα του τά έγραψε στις άρχές του 17ου αιώνα. Ο πασίγνωστος «Βολπόνε» (1806), ή «Επικοίνη» (1689), ο «Άλχημιστής» (1610) και τó «Πανηγύρι του Αγ. Βαρθολομαίου» (1610) όλοκληρώνουν με τόν πιό έντυπωσιακό τρόπο την μεγάλη τέχνη του Μπέν Τζόνσον.

Είναί κωμωδίες γραμμένες με σκηνική οικονομία λόγου, έχουν ρεαλιστική σύλληψη, και τολμηρό σχεδιασμό της εικόνας της εποχής. Κωμωδίες προορισμένες να τέρψουν και να διδάξουν μέσα από τó γέλιο ένα κοινό έτοιμο γιά τήν σάτιρα. Οι χαρακτήρες του Μπέν Τζόνσον είναι άντανάκλαση ανθρώπινων έλαττωμάτων, παθών και αδυναμιών. Οι έκκεντρικότητά τους σπάνια ξεφεύγει από τά βασικά ανθρώπινα όρια. Η ψυχική διάθεση σ' αυτούς συναγωνίζεται τó κοινωνικό πάθος γιά τιμές, φιλοδοξίες, ματαιότητες, φιλήδονους έρωτες και άπληστία.

Δροσερό και πολυδιάστατο τó ύφος του, έφευρετική σέ σημείο υπερβολής ή γλώσσα του, πρωτότυπο και ανεξάρτητο τó ήθος κάθε χαρακτήρα του, ζωντανή, πολυμορφική και χυμώδης ή φαντασία του.

Χαρακτηριστικό της άποψης του Τζόνσον είναι ή αγάπη του γιά τήν έξυπνάδα. Τήν προτιμά από τήν θλακεία άκόμη και στην μορφή της κατεργασίας. Εμπιστεύεται τόν ανθρώπινο αυτοσχεδιασμό και τó άνοιχτό μυαλό άντί τών σκοταδιασμένων άφελών φιλοδοξών άνοιχτομάτηδων. Προσιτός μέχρι σήμερα, έχοντας ζήσει σέ έποχή άνάλογης άμφισβήτησης άξιών και ήθικης χαλάρωσης, στο έργο του περικλείει τήν άγωνία της έντονης αναζήτησης γιά νέας έκφρασης, που σφραγίζει και τήν δική μας έποχή.

Στόν «Άλχημιστή», που με πολύ κέφι και καλλιτεχνική επινόηση μας παρουσίασε ή «Πειραματική Σκηνή της Τέχνης», ή υπόθεση τοποθετείται στο Λονδίνο τήν έποχή της πανούκλας, σέ μιά ατμόσφαιρα φρίκης και άνασφάλειας, που άνάγκαζε πολλούς πλούσιους να έγκαταλείπουν τά νοικοκυριά τους σέ υπηρέτες. Σέ ένα τέτοιο σπίτι ο υπηρέτης Φάτσας μαζί με τόν τσαρλατάνο άλχημιστή Ξουράφη και τήν πόρνη Δώρα τήν Πάνδημη, κοντολογής ένα τρίο άπατεώνων, με όπλο τήν μπαγαμποντιά, τó ψέμα και τόν έτοιμόλογο θεατρινισμό, έκμεταλλεύονται άφελείς με συντηρητικό μυαλό και τυφλές φιλοδοξίες. Σκοπός τους τó ύλικό κέρδος. Ο Τζόνσον εξέλισσει τήν πλοκή μέσα από τήν διαδοχική παράταξη μικρών σκηνών («μάσκες») που καθεμιά τους μεταφέρει στην σκηνή γιά να τó σατιρίσει ένα ανθρώπινο έλάττωμα.

Τό έργο έχει κωμική ένταση, άμεσότητα και τήν απλότητα της μεγαλοφυΐους σύλληψης.

Ο τρόπος που χειρίζεται τήν γλώσσα της εποχής του ο Τζόνσον είναι τέλειος. Διαφορετικοί ιδωματοισμοί στα πρόσωπα, πλήθος λαϊκές έκφράσεις, επίσημα στομφώδη μορφωμένα τσιτάτα και ή παραποιομένη επιστημονική άλχημική διάλεκτος δημιουργούν ένα πλύχρωμο καμβά έποχής: Κέφι, νόημα, ρυθμός και θεατρική προσωπικότητα είναι τά βασικά έχέγγυα της διαχρονικότητας του έργου του Μπέν Τζόνσον, που με τó άνάστημά του παραμέρισε τήν ρομαντική παράδοση καθιερώνοντας τόν νέο τύπο κλασικής ρεαλιστικής κωμωδίας.

Η «Πειραματική Σκηνή της Τέχνης» διατήρησε τήν έπιτυχημένη ζουμερή μετάφραση του Παύλου Μάτεσι και απέδωσε τó έργο σέ σκηνοθεσία του Τάκη Καλφóπουλου.

Η σκηνοθεσία του τελευταίου κράτησε τó έργο στο επίπεδο της διασκεδαστικής σάτιρας, βασίζοντας τήν έπιτυχία της παράστασης στην ένταση της κωμικότητας τών ρόλων και στην έκμετάλλευση της εκπληκτικής ζωντάνιας της γλώσσας και της πλοκής. Στα επίπεδα αυτά ή παράσταση λειτούργησε ώραία, άποκαλύπτοντας τίς κυριώτερες άρετές του συγγραφέα. Αναπτύχθηκαν και συνδέθηκαν έξυπνα και έπιδέξια οι σκηνές, υπερτονίστηκε ο χαρακτήρας τών κωμικών τύπων γιά να προβληθούν άνάγλυφα τά πάθη και τά έλαττώματά τους μέσα από τή γελοιογράφηση και δόθηκε στην μπαγαμποντία και τó δυσιπόστατο τών δυο πρωταγωνιστών τó μποέμικο ύφος της έλεύθερης έξυπνάδας που προτιμούσε ο Μπέν Τζόνσον.

Με τά μέτρα αυτά είχαμε μιά παράσταση πειθαρχημένη, αξιόλογη και πολύ ζωντανή που μετάγγισε στο κοινό τó ύφος, τó κέφι, τή σάτιρα και άρκετό από τó πνεύμα του συγγραφέα.

Ο Απόστολος Βέττας δούλεψε με γούστο και έμπνευσμένη έπιδεδίτητα τά κοστούμια και τó λιτό λειτουργικότατο σκηνικό. Η μουσική φροντίδα της Αίγλης Χαθά Βάγια έμπύχωσε τήν αίσθηση του κωμικού στην παράσταση.

Οι ήθοποιό της «Πειραματική Σκηνής της Τέχνης» πέτυχαν, στα ύποκριτικά του όρια ο καθένας, να δώσουν καθολική κίνηση, ρυθμό και νεύρο έρμηνείας με ίσο παλμό. Αν έλειψε στο σύνολο ή ώριμη και σέ βάθος έρμηνεία, τήν άποζημίωσε με τó παραπάνω ή συνέπεια της σκηνοθετικής οργάνωσης και ή όμοψυχη συμβολή τών ήθοποιών.

Η Εφη Σταμούλη έπλασε έναν Ξουράφη με αξιολόγο έντεχνο έξωτερικό παίξιμο, αποδίδοντας έγκεφαλικά τήν διπλή κωμική διάθεση που ο Τζόνσον θέλησε γιά τόν ήρωά του. Στο ρόλο του Φάτσα ή Θάλεια Σκαρλάτου υπερασπίστηκε συγκινητικά τή διπλή όψη ενός δύσκολου ρόλου με κέφι, ζωντάνια και άρκετό χιούμορ.

Εξοχή ή φιγούρα της Σοφίας Φιλιππίδου στο ρόλο του κυρ-Επίκουρου Μαιμωνά, έδωσε με διαύγεια, γκροτέσκο χαρακτήρα και σκηνική άνεση τή διπλή διάσταση που έχουν οι ήρωες του Τζόνσον, χαρακτηρίζοντας πίσω από τόν τρόπο και τά φερσίματα του κυρ-Επίκουρου, φυσικά ανθρώπινα έλαττώματα άξεπέραστα.

Η διακόνισσα Ανανία του Χρήστου Εύθυμιού με χιούμορ και φινέτσα κωμική και σιγουριά έρμηνείας ήταν μιά παρουσία εύρηματική στο έργο, μαζί με τήν επίσης καλοσχεδιασμένη Βασανία του Τάκη Καλφóπουλου. Εύγλωτη προσωποποίηση και οι δυο τους της ύποκρισίας, του ύστερικού δογματισμού, του φανατισμού και της φιλοχρηματίας του πουριτανισμού.

Ο Χρήστος Αρνομάλλης ήταν μιά άξέχαστη Δώρα Πάνδημη με χυμώδη πληθωρικά υπερτονισμένα κάλλη και πολύ ώραία σατιρική τεχνική. Η Βίκη Λαγού μετέφερε στη σκηνή θετικά τή σοβαρή άξιοπρέπεια και τó κύρος του όρθολογισμού που άπαιτεί ο ρόλος του Μαμούρη.

Δεύτερος άριστερά σχεδιασμένος ύποκριτικά ρόλος με χαρακτηριστικό ήθος ήταν ο κυρ-Χαροκόπος της Λένας Σαθβίδου, που ύπογράμμισε εύστοχα τήν ήλικία, τά πάθη και τó ήθος του Τζονσονικού ήρωα, με γκροτέσκο χιούμορ και ύποκριτική δεινότητα.

Οι ύπόλοιποι ρόλοι στην έπιμέρους αξιολόγησή τους έμφάνισαν βασικές αδυναμίες και τά σημάδια ύποκριτικής άνωριμότητας, αν και δέν τούς έλειψε ή φιλότιμη προσπάθεια, ή ζωντάνια και τó κέφι που συνέβαλαν στη γενική έπιτυχία της παράστασης.

Η άλλαγή τών φύλων στους ρόλους εύνόησε τούς γυναικείους ρόλους που έπαιξαν άντρες. Στην αντίθετη περίπτωση ώφέλησαν πολύ λίγο, ή καθόλου, στην ένταση της κωμικότητας και τή ζωντάνεια του ύφους.

Η «Πειραματική Σκηνή της Τέχνης» με τήν παράσταση του «Άλχημιστή» πρόσφερε στο κοινό της Θεσσαλονίκης όχι μόνο ένα θέαμα πνευματώδες, καλόγουστο και ψυχαγωγικό, αλλά και τήν έπιβεβαίωση της υπεύθυνης πειραματικής της αναζήτησης που έκλεισε φέτος πέντε χρόνια.

Ηρώ Βακαλοπούλου